

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

GEFLEBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEM ÅRS - BERÄTTELSE
för 1853, 1854, 1855, 1856 och 1857.

STOCKHOLM, 1840.

TRYCKT HOS E. M. BREDBERG.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Gefleborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-Berättelse för 1833, 1834, 1835, 1836 och 1837.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

GEFLEBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEM ÅRS - BERÄTTELSE
för 1853, 1854, 1855, 1856 och 1857.

STOCKHOLM, 1840.

TRYCKT HOS E. M. BREDBERG.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	1.
§. 2. Innevånare.....	2.
§. 3. Näringar.....	4.
Jordbruket.....	4.
Boskapsskötseln.....	6.
Skogarna.....	7.
Bergsrörelsen.....	10.
Tackjern.....	12.
Stång- och Ämnesjern.....	13.
Manufactursmide.....	13.
Gjutgods.....	13.
Fabriker, Bruk och öfriga Näringar.....	14.
Åby Ätticksfabrik.....	14.
Flors Fabrik.....	14.
Bergviks Pappersbruk.....	14.
Östanå Pappersbruk.....	14.
Grängsbo Rödfärgsverk.....	14.
Stigslunds Tegelbruk.....	14.
Wågbro Tegelbruk.....	14.
Stigslunds Oljeslageri.....	14.
Fem Färgerier och fyra Garfverier.....	15.
§. 4. Binäringar.....	15.
Jagt och Djurfångst.....	15.
Fiske.....	15.
Kolning och Körslor.....	15.
Försäljning af Trädvaror.....	15.
Salpetertillverkningen.....	17.
Qvarnstenar.....	17.
§. 5. Politisk Författning.....	17.
Kammar-Verk.....	17.
Statsbidrag.....	18.
Kostnad för Rustning och Rotering.....	19.
Skjutsbesväret.....	19.
Politie.....	20.

§. 6. Städer.....	21.
Gefle.....	21.
Anteckningarne om Jernrörelsen i Gefle	
Metallvåg.....	22-24.
Fabriker och Manufactur-inrättningar.....	26.
Söderhamn.....	30.
Hudiksvall.....	32.

Stormågtigste Allernådigste Koning!

Till underdånig åtlydnad af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga föreskrift uti Circulair-Bref af den 17 April 1821, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet afgifva berättelse om tillståndet i Gefleborgs Län, i ekonomiskt och statistiskt afseende, under de sednast förflutne fem åren eller från och med år 1833 till och med år 1837.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Uti förut afgifven Berättelse har Länets allmänna beskaffenhet blifvit beskrifven, hvadan Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, med åberopande af hvad deruti finnes anfördt, endast får anmäla, att under den tid, som af denna Berättelse omfattas, några större företag, hvarigenom landets beskaffenhet kunnat blifva i hufvudsaklig mån förändrad, icke blifvit verkställda; men att deremot inom enskildas områden odlingar, stundom uppgående till flere hundra tunnland, men hvilkas vidd ej kan bestämdt uppgifvas, på vanligt sätt fortgått, ehuru det kunnat väntas, att svaga skördar och tidigt inträffade froster, hvaraf Länets innevånare mer och mindre lidit under de sednaste åren, med undantag af år 1834, men mest sistlidne år, då nästan allmän missväxt inträffade, skulle dem derifrån afskräcka. Anmärkningsvärd är den klimatets förändring, hvarigenom froster oftare och tidigare inträffa nu än tillföre, synnerligast i Helsingland, der det ock erfarits, att på sådane ställen, der frost i männaminne tillföre icke gjort skada och hvilka genom deras lägen bredvid floder ansetts deri-

från för alltid befriade, tidig frost under sednaste år äfven inträffat; och har således, emot hvad man väntat, icke någon fördelaktig verkan på klimatet hitintills erfarits af de aftappningar af sjöar och uttorkningar af myror, som blifvit under föregående år, ehuru i mindre scala, verkställde.

§. 2.

Innevånare.

Enligt de för sistlidne år uppgjorde mantalslängder utgör folkmängden uti Länets 43 Landsförsamlingar 96,314 personer, hvaraf 52,760 äro mantals-skrifne, och 43,554 mantalsfrie, samt i Länets trenne Städer 11,564, eller tillsammans i hela Länet 107,878.

Folkmängden befinnes, vid jemförelse med de för år 1832 uppräta- de mantalslängder, således hafva blifvit ökad med 4,707 personer, hvil- ken tillökning är mindre än den som visade sig år 1832, då den be- stod af 5,001 personer, och ännu mycket mindre än densamma var efter samma tid år 1827, då den utgjorde 7,110 personer; men då det besin- nas, att af de fem år denna Berättelse omfattar, de fleste gifvit svaga skör- dar och en del nästan missväxt, så är äfven den folkökning, som nu ägt rum, ehuru mindre än under föregående qvinqvennier, oväntad, häldst till- fällen till nya bosättningar naturligtvis minskats i samma mohn, som folk- mängden under föregående år ökats. Antalet af de Hushåll, som bebo från Hemmanen afsöndrad jord är i allmänhet och i åtskillige Socknar betyd- ligt större, än antalet af de Hushåll, som bebo sjelfva Hemmanen; och den tillökning i folkmängden, som nu ägt rum, härleder sig äfven till största delen från nya bosättningar på afsöndrad jord, hvilka till stor del tillkom- ma på det sätt, att vid arfskifte äldste sonen behåller det af föräldrarne innehafde Hemman och de öfrige barnen utlösas från boet genom erhål- lande af besittningsrätt i vissa år af sådan jord på Hemmanet, som är till odling tjenlig, samt rättighet till muhlbete och vedfångst på Hemmanets skog. Genom sådana jordafsöndringar blifver visserligen mycket jord hvar- je år uppodlad och productionen af så väl Spannemål som Ladugårds-ef- fecter i Länet ökad; men välmågan hos Hemmansägarna i allmänhet ock- så minskad, emedan möjligheten för dem att förkofra sig försvåras derige- nom, att de ofta se sig i saknad af den till odling tjenligaste jord på Hem- manet, och de måste inskränka försäljningen af Trädvaru-effecter i samma

mohn, som Hemmanens skog blifver till bränsle begagnad af flere hushåll. De som besitta den från Hemmanen afsöndrade jorden, berga sig någorlunda väl i goda år, då de hafva tillfälle att genom arbete hos Hemmansägare öka den inkomst, de hafva af dess innehafvande jord; hvaremot de, under missväxt-år, då Hemmans-ägaren icke kan lemna dem påräknad arbetsförtjenst och de i saknad af jord, som kan in-tecknas, ej kunna göra skulder, försättas uti stor nöd, hvilket inträffat under flere af de sednast förflutne åren, men svårast efter sistlidne års missväxt, då för dem den allmänna välgörenheten blifvit anlitad. I allmänhet har det välstånd, som hos Allmogen i Länet förut ägt rum, i anledning af de sednaste årens missväxter upphört, och i stället skuldsättning, till största delen hos Städernes Handlande, blifvit gjord, hvarigenom den kommit uti en högst be-roende ställning, för upphörande hvaraf det erfordras många goda år. Skuldsättningen har dock visat sig vara störst uti nordöstra delen af Helsingland, hvars innevånare häfta uti en högst betydlig skuld till Hudiksvalls Handlande, hvilka nästan uteslutande äro de, som köpa den enda vara, som de afsätta, nemligen väfnader, på hvars pris det således är att frukta ett ofördelaktigt inflytande af den gjorda skuldsättningen.

I afseende på lynnet hos folket i allmänhet har jag icke något att tillägga det, som uti förut afgifne Berättelser blifvit anfördt. De mesta brott hafva blifvit föröfvade uti Bergsjö och Delsbo Tingslager af Helsinglands Norra Domsaga, der också de gröfsta brotten blifvit begångne. Under sednaste år hafva tjufnadsbrotten uti Länet i allmänhet tilltagit, hvartill orsaken finnes i den nöd, hvaruti Husmän och Backstugusittare, under saknad af arbetsförtjenst, varit försatte, häldst det som tillgripits oftast varit matvaror. Fyllerilasten fortfar beklagligen ännu att ofta utöfvas, dock mest i orter närmast omkring Städerna, der den befordras af en högst betydlig Bränvins-import från Rikets sydligare Provinser, och deribland hufvudsakligen från Skåne, hvarifrån årligen flere fartyg, lastade med denna vara, till Länet ankomma. Fyllerilasten anses dock af mängden vara i aftagande eller åtminstone icke tilltaga. För att minska förtäringen af bränvin, hvarifrån så många brott och så många familjers fattigdom härleda sig, hafva visserligen Nykterhetsföreningar blifvit med framgång inom flere Socknar ingångne; men utan att derjemte tillgången på varan minskas och priset å densamma förhöjes genom en ökad beskattning å bränvinstillverkningen, torde någon betydlig minskning uti bränvinsförtäringen icke vara att förvänta.

Efter missväxter erbjuda sig vanligen flera personer att emot laga arbete, än som kunna erhålla arbete inom Provinsen; hvaremot i goda år motsatsen inträffar, så att arbetslönerna då vanligen blifva högre än under de svåra åren. Vanligen betalas för ett karldagsverke 24 à 32 sk. Banco, och för ett qvinnsdagsverke en tredjedel mindre. Tjenstehjonens löneförmåner uppgå i allmänhet för en mansperson till 56 R:dr 32 sk. Banco och för en qvinnsperson till hälften mindre.

§. 3.

Näringsar.

Jordbruket idkas, med få undantag, på samma sätt som tillförene, hvarom beskrifning blifvit uti de förut afgifne Berättelser lemnad. Ofta finnes åkerjorden till rymden mycket mindre än den i circulationsbruk begagnade jord, som i Helsingland benämnes svaljord. Den förra är merändels anlagd på höjder, der den ofta utan dikning har affall. Uti större delen af Bjuråkers, Hassela och Ljusdals samt hela Färila och Hogdals socknar af Norra Helsingland hålles ingen del af åkern ständigt öppen, utan begagnas all den odlade jorden i circulation för utsäde af Korn, Blandsäd, Hafra, Lin och Foderväxter, hvaremot Råg dels alldeles intet, dels högst ringa derstädes begagnas. Rågsädet nyttjas i allmänhet mindre i Helsingland, men är i Gestrikland hufvudsädet. Inom de vid hafskusten belägne Socknarne är största delen af der befintliga lågländte marker utdikad och begagnad i circulationsbruk, hvilket icke är förhållandet i de längre från hafskusten belägne Socknarne, hvarest dessutom en sådan åtgärd vid de större flod-dalarne icke är möjlig, i anseende till der inträffande vattenflöden.

Af de härvid i underdånighet bifogade Tabeller inhämtas: att inom Länet i det hela utsås lika mycket af Råg som af Blandsäd, af Hafra något mera än af Blandsäd, och af Korn vida mera än dubbelt emot hvardera af de öfriga sädesslagen; att utsädet på fem år ökat sig af Råg med 200 tunnor, af Korn med öfver 2000 tunnor, af Hafra med 300 tunnor, af Blandsäd med 1,100 tunnor, eller tillsammans med ungefärligen 3,600 tunnor, hvilka tillökningar med en sjerdedel öfverstiga de i sista Femårs-Berättelsen för då förflutne quinquennium omnämnde, och på ett decennium utvisa 6,300 tunnors högre spannemålsutsäde; att odlingen af Ärtor och Potatoes synes hafva på de sednare fem åren betydligt tilltagit eller af de förre

med nära 200 och af den sednare med nära 4000 tunnors högre utsädesbelopp eller nära sex gånger så mycket, som de näst föregående fem årens ökning; att odlingen af så väl spannemål som Potatoes inom Städernas områden icke synes hafva tilltagit; och att medelafkastningen stigit å Hvete, som dock inom länet obetydligt odlas, till nära 6:te, och å Råg till nära 7:de kornet, men fallit å Korn och Potatoes till under 5:te kornet, samt å Hafra, Blandsäd och Ärtor bibehållit sig vid omkring 4:de kornet, så att sädesproductionen i allmänhet, oaktadt det betydligt större utsädet, icke uppgått till mera än 154,344 tunnor, eller blott omkring 500 tunnor mera än den årliga productionen i medeltal beräknad för de näst föregående fem åren; och att af Potatoes, ehuru utsädet deraf ökats med 4,000 tunnor i medeltal räknadt, endast erhållits 4,000 tunnors högre afkastning, hvilket ofördelaktiga resultat är en följd af de flere missväxter, hvaraf Länets innevånare under nämnde tid lidit.

Af Agronomen *Georg Stephens*, som uppå anmodan af länets Kongl. Hushålls-Sällskap, tillhandagått flere Possessionater i Länet med råd och upplysningar, samt gjort resa genom hela Länet, har, i afseende på allmogens sätt att bruka jorden, blifvit anmärkt: att den dels icke, dels för ringa eller ej fullt ändamålsenligt dikas; att den plöjes för grundt; att gödseln utköres vintertiden och lägges i smärre högar på snön, hvarigenom en stor del bortföres af vatten, då snön smälter och de kraftigaste gödseldelarne dessutom förflyga; att den mest gifvande, kraftigaste och först mognande sädessorten Råg alltför ringa odlas, och att, der det sker, gödning icke verkställs för Rågen, utan i stället för Kornet; samt äntligen, att gräsfrö dels icke, dels till för ringa kvantiteter begagnas. De skäl, som af allmogen anföres emot begagnandet af ett större utsäde af Råg, äro: att deras små ägovidder icke medgifva, att låta större del deraf ligga i träde; att Råghalm är mindre begärlig af kreaturen än Kornhalm; att ökad Rågsäde icke står väl tillsammans med deras Linodling, samt att en del jord, synnerligast den så kallade jäsleran, icke är tjenlig för odling af Råg. Då likväl, under de sednast förflutne missväxtåren, det visat sig, att Rågen bibehållits oskadad, då Kornet bortfrusit, så är det att hoppas, att allmogen af denna erfarenhet, mera än hittills skett, skall vända sin håg till odling af den tidigare mognande Rågen, den der visserligen kan, äfven å den så kallade svaljorden, begagnas, omväxlande med Lin och Foderväxter. Af de

sistnämnde har på åtskilliga ställen Vicker, under de sednare åren, blifvit begagnad.

Odling och förädling af *Lin* fortfara ännu att, såsom tillförene, vara en betydlig näring i Helsingland, och den hufvudsakligaste utvägen för dess innevånare till erhållande af contanta inkomster. Under sednast förflutne missväxtår har allmogen, för att erhålla penningar till de genom uppköp af spannemål förhöjde utgifterne, betydligen utvidgat linodlingen, hvaraf inträffat de menliga följder, att jorden blifvit mycket mattad af denna växt, och att värdet af så väl *Lin* som *Väfnader* och *Garn* blifvit betydligen ned-satt, hvilket förhållande i icke ringa mohn ökat förlägenheten efter missväxtåren. Enligt de beräkningar, som blifvit gjorde, afsattes från Helsingland årligen emellan 20 à 30,000 *Lisp.* *Lin*, ungefärligen tre millioner alnar *Väf* och omkring 100,000 härfvor *Garn*, som dels sjövägen transporteras till Stockholm och der försäljes, dels föres landvägen till Gesle, Upsala, Hedemora och Sala, och under dervarande marknader afyttras. *Väfnaderne* bestå af *Tältduk*, *Segelduk*, *Bolsterväf*, ett slags gröfre *Lärft*, som vanligen kallas *Nordanstig*, *Buldan* och *Foderväf*.

Hampa odlas inom Länet högst obetydligt, och productionen deraf motsvarar icke behovet. Jorden anses icke tjenlig för densammes odling, hvadan något förändradt förhållande dermed icke torde vara att förvänta.

Humla odlas för det mesta allenast till husbehof, och blott i några Socknar till försäljning. Af Trägårdsväxter begagnar allmogen nästan endast *Kål* och *Rötter*. *Rofvor* odlas icke heller betydligt. Plantering och skötsel af *Fruktträd* är högst sällsynt, och brukas nästan intet af allmogen.

Boskapskötseln utgör en väsendtlig näringsgren inom Länet, synnerligast uti Hassela, Ytter-Hogdals och Färila samt till en del Ljusdals och Bjuråkers Socknar af Norra Helsingland, der bättre betesmarker än i de öfriga Socknarne äro att tillgå. Stallfodring brukas icke, utan hålles *Boskapsen* större delen af sommaren på skogarne vid så kallade Fäbodeställen, belägne stundom flere mil från bostäderne. Allmogens *Kor* äro i allmänhet små; men genom noggrannhet i skötseln, hvarpå all omsorg användes, erhålles dock af *Ladugårdarne* för behovet tillräcklig afkastning, och i åf-

skilliga af Länets Socknar derutöfver, så att ungefärligen 5 à 6000 ~~St.~~ Smör årligen afyttras uti Stockholm, Gefle, Upsala, Hedemora och Sala, hvilka Städer årligen besökas af innevånare från detta Län. *Hästarna* äro i allmänhet starka och ihärdiga, men i Helsingland vanligen af bättre beskaffenhet än i Gestrkland. *Getter* brukas allmänt af allmogen, och j kunna svårligen af den fattigare delen deraf umbäras. *Får* innehafvas för det mesta blott för erhållande af Ull till eget behof, sällan till försäljning. De äro till största delen af den Svenska grofullige racen, stundom med blandning af Isländsk race från Stuguns Schäferi i Jemtland. Endast å tvenne ställen i Länets, nämligen vid Hammarby Bruk, tillhörigt Herr Bruks-Patronen *Thore Petré*, och Gysinge Bruk, tillhörigt Herr Bruks-Patronen *M. Benedicks*, finnas *Får* af ädlare racer. På förstnämnde ställe äro för närvarande 450 får, hvaraf en tredjedel Electoralfår och två tredjedelar Mettiser. Vid sednare stället åter finnas 14 *Får* af ägta South-Dowus-race. På nämnde ställen har erfarenheten visat, att finare *Får* inom denna ort rätt väl trifvas, då de erhålla behörig skötsel; men i en ort, der Bergsbruket är en af hufvudnäringarne och der fodertillgången följaktligen är behöflig för framfödande af hästar i och för de många till samma rörelse hörande transporter, torde *Får*culturens bedrivande i större scala icke vara att vänta.

Af de härvid i underdånighet bifogade Tabeller visar det sig, att under de sist förflutne fem åren antalet af Hästar, Oxar, *Får* och Svin inom Länets förminskats, men att deremot antalet af Kor, Ungboskap och *Getter* okats.

Skogarna inom länet tillhöra dels Kronan, dels Sockenmenigheter, och dels enskilda Hemmansägare.

Kronoskogarne utgöras af Recognitions-skogar och Bergslags-allmänningar, samt Kronomarker, som vid större Krono-allmänningars afvittring öfverblifvit. Inom trettiosex af Länets fyratiotre Socknar hafva afvittringar blifvit verkställda, men inom sex Socknar ännu icke till slut bringade, för hvilket ändamål likväl mätningar och åtskilliga förberedande åtgärder äro vidtagne och nu fortgå. Af berörde trettiosex Socknar har Kronan erhållit skog uti tjugo, eller i Gestrkland nio Socknar och ellofva Socknar af Helsingland. Uti Gestrkland hafva Recognitions-skogarna blifvit, vid de samtidigt med Skogs-Commissionerne hållne Bergs-Commissioner, upplåtne till derinom belägne

Jernverk, och till större delen åren 1824 och 1825, men trenne eller Wiksjö, Oslättfors och Axmars Recognitions-allmänningar sedan år 1832, skattlagde, hvarest Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-Collegium fastställt skattläggningarne för Gammelstilla, Skommarhytte, Hofors, Hammarby, Wiksjö, Grönzinka, Hilleviks, Elskarleö, Hyttö, Forsbacka och Edske Recognitions-allmänningar, af hvilka de fleste äfven blifvit till skatte försåld. *Högbo* allmanning har blifvit indelad i fyra lotter, skattlagd och till skatte försåld. Å *Ugglebo* betydliga af mera än 100,000 tunnlands areal bestående allmanning föregår ny affattning. *Wittersjö* allmanning har blifvit fördelad och till Nybyggen upplåten, och de till Bergslags-allmänningar åren 1702 och 1706 upplåtne Grufveskogarne inom *Ofvansjö* och *Thorsåkers* socknar, hafva blifvit till ständig recognitions-afgift taxerade. Uti Helsingland åter har Recognitionssocknen i *Söderala* och *Mo* socknar blifvit åt Ljusne Jernverken upplåten, den i *Enångers* socken åt Långvinds Bruk, den i *Njutångers* och *Forssa* socknar åt Iggesunds och Niansfors Bruk, alla till mantal och ränta skattlagde och fastställde, samt till en del redan till skatte köpte. *Norråla* allmanning har blifvit genom Eders Kongl. Maj:ts Dom af den 29 Februari 1828 Näsby och Snarbole byamän tillerkänd; *Arberå* allmanning fördelad emellan derå befintliga Brukshemman och Nybyggen, af hvilka en del kommer att underkastas förhöjd skatt. *Ofvandåkers* allmanning, först åt Woxna Bruk mot recognitions-afgift, men sedan Bruksägaren densamma sig afsagt, åt Nybyggare upplåten, för hvilket ändamål indelning och skifte der nu föregår; *Hassela* 2:ne smärre allmänningar bibehållne under 2:ne dervarande Nybyggen; hvarförutan *Bjuråkers* allmanning, som är till Nybyggesanläggningar otjenlig, nu är under indelning; och *Alfta* allmanning, med en genom Utslag af den 12 Maji 1837 bestämd öfverloppsmark af 9,900 tunnland, kommer att åt Nybyggare upplåtas, så snart besvären öfver sistnämnde Utslag hunnit afgöras.

Uti sexton af de Socknar, som blifvit afvittrade, har deremot Kronan icke erhållit skog eller så kallad öfverlopps-mark, nämligen uti Skog, Segersta, Regnsjö, Trönö, Undersvik, Tuna, Idenor, Hög, Rogsta, Ilsbo, Harmånger, Jättendal, Norrbo, Delsbo, Bergsjö och Gnarp Socknar. Uti de fleste af dessa Socknar, hvarest afvittringar nyligen blifvit verkställda uti trenne eller Undersvik, Bergsjö och Gnarp, hafva skogarne redan blifvit emellan Hemmansägarna skiftade, men en och anuan Socken-allmanning finnes dock ännu oskiftad, hvars innehafvare likväl snart torde, för

vinnande af en af behofvet allt mera påkallad skogshushållning, besluta sig till skiftes verkställande.

De sex Socknar, hvarest afvittringar ännu icke hunnit fullbordas, äro i Södra Helsingland *Jerfsö*, *Bollnäs* och *Hanebo* Socknar, uti hvilka icke någon öfverloppsmark för kronan synes vara att påräkna, utan är den der befintlige skog behöflig för dervarande Hemman och redan befintlige Nybyggen; samt i Norra Helsingland, *Ljusdals*, *Färila* och *Hogdals* Socknar, hvilka tillsammans innefatta en areal af 52 kvadratmil eller nära en tredjedel af hela Länets.

Härförutan anser Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sig böra i underdånighet tillkännagifva: att under sistförflutne fem år sjutton särskilde skogar varit föremål för åtskillige afvittrings-, indelnings- och skattläggnings-åtgärder; att det för afvittringarnes verkställande genom Kongl. Brefvet den 12 Maji 1852 Nädigst beviljade anslag af 3000 R:dr Banco årligen, blifvit under nämnde tid för ändamålet till fullo användt med tillhoppa 15,000 R:dr Banco; att under samma tid ellofva Nybyggen blifvit beviljade; att, så vidt det kunnat utrönas, arealen af de, under den tiden och näst förut, affattade och till största delen afvittrade skogar utgör: af Recognitions-skogar, 100,000 tunneland i Ugglebo Socken, 4,820 i Hedesunda, 6,275 i Öster Fernebo, 4,240 i Årsunda, 5,407 i Thorsåker, 4,157 i Ofvansjö, 6,060 i Hille, 6,847 i Wahlbo, 2,000 i Söderala och Mo, 5,643 i Enånger och 3,598 i Njutånger och Forssa, eller tillsammans omkring 149,050 tunneland; och af Krono-allmänningarne, 400 tunneland i Ofvansjö Socken, 2,633 i Hamrånge, 1,125 i Hille, 873 i Norrala, 10,367 i Arberå, 163,485 i Allta, 76,858 i Ofvanåker, 27,398 i Bjuråker, 822 i Hassela, 20,242 i Undersvik, 69,724 i Bergsjö, 69,700 i Gnarp, 42,000 i Jerfsö, 143,000 i Bollnäs, 48,948 i Hanebo, 181,050 i Ljusdal och 287,760 i Färila eller sammanräknade 1,146,560 tunneland; att uti de Socknar, der afvittring redan verkställts, Kronan icke torde erhålla öfverloppsmark och förhöjd skatt för mera än omkring 120,000 tunneland.

De *Enskildas Skogar* äro, såsom uti de förut afgifne underdåniga Berättelser blifvit omförmäldt, uti de inre Socknarne af Helsingland fullt tillräcklige för behofvet och uti många vida derutöfver. Uti de utmed

hafskusten belägne Socknarne åter är tillgången icke så betydlig, men lemnar ändock tillfälle till försäljningar af ved och virke till Städerna, äfvensom af kol till Bruken. I Gestrikland hafva skogarne blifvit mycket medtagne, dels för Brukens behof af kol och dels för försäljning af ved och skeppsvirke till Gessle Stad, der på tvänne Skeppsvarf mycket virke årligen begagnas.

Bergsrörelsen är, näst jordbruket, den betydligaste näringen inom Länet, och gifver tillfälle till arbetsförtjenst åt allmogen i de fleste Socknar, hvilket varit af högsta vigt under sednaste missväxtår.

Under de år, denna berättelse omfattar, har *Malm* blifvit bruten uti följande Grufvor, nämligen uti Gestrikland, Gustaf Adolphs Stoll, Göske, Myggbo, Nyängs, Örbäcks, Fräken, Gran, Johannis, Fjällbergs, Nybergs, Knaper och Mås-Grufvorne; samt uti Helsingland, uti Malmbergsås, Gymåsberget, Entjerns Grufvor, Magmyre Grufvor och Sundmans-Grufvan; och har dervid erhållits följande belopp malm, nämligen:

År 1833	23,925	Skeppund	Bergsvigt.
— 1834	24,278	—	—
— 1835	21,105 $\frac{3}{4}$	—	—
— 1836	27,432	—	—
— 1837	32,076 $\frac{1}{2}$	—	—

eller tillsammans 128,817 $\frac{1}{4}$ Skepp:d, som gör i medeltal för hvarje år 25,763 Skepp:d. Dessutom har malm brutits uti mindre grufvor eller skärpnin-gar, hvarom bestämdare uppgifter saknas. Uti Göske, Myggbo, Örbäcks och Johannis Grufvorne har malmen befunnits mindre rikhaltig men god-artad, hvaremot den i de öfrige varit mera rikhaltig, men också mer eller mindre behäftad med den oart, som fått namn af rödbräcka. Arbetet uti Fräken, Gran, Johannis, Nybergs, Knaper, Mås-Grufvorne och Malmbergsås har nu till det mesta upphört, dels för bristande malmtillgång, dels ock för en allt för hög grad af oart hos malmen. Myggbo och Fjällbergs-Grufvorne äro för närvarande föga hoppgifvande; hvaremot Gustaf Adolphs Stoll, Göske, Nyängs och Örbäcks-Grufvorne samt Gymåsberget gifva goda förhoppningar, i synnerhet sedan under de sista åren förvaltningen vid dessa grufvor verkstälts med ökad drift och bättre urskiljning. De uti Skogs Soc-ken af Helsingland belägne Entjerns, Magmyre och Sundmans-Grufvorne

hafva först år 1836 blifvit bearbetade, och anses hittills icke vara nog undersökte för att kunna rätt bedömmas. Allmänna inseendet öfver grufbrytningen tillhör ortens Bergmästare, men då hans tid upptages af mångfalldiga andra göromål och således icke är tillräcklig för närmare tillsyn vid Grufvorne, så har af honom flere gånger, men hittills utan påföljd, fråga blifvit framställd om anställande i Länet af en på stat lönad Geschwornen, som kunde egnä all sin tid och uppmärksamhet åt grufbrytningen, som säkerligen derigenom skulle inom detta Län uppbringas till vida fördelagtigare resultater, än som nu erhållas; och är en sådan åtgärd så mycket viktigare, som följderna af en mindre tjenlig grufbrytning äro icke allenast, att malmbehållningen blifver mindre och brytningspriset högre, utan ock att tackjernet samt i följd deraf stång- och ämnes-jernet blifver ortadt, hvarigenom enskilde Jernverks-ägare lida, och det anseende Svenska jernet haft å Utrikes orter minskas.

År 1834 lät Bergmästaren i orten, efter att af åtskillige anledningar hafva vunnit den öfvertygelsen, att Sjö- och Myrmalmer funnos i Länet, genom personer från Kronobergs Län, som voro inöfvade i sjömalms letning, verkställa undersökningar, huruvida sådan malm funnes i större parti inom Länet; och befunnos dervid, af Nittio sjöar, som undersöktes, Trettioåtta innehålla mera och mindre malm. Endast uti sjön Bergviken och några deromkring liggande mindre sjöar, har upptagning af malm i större parti blifvit verkställd; och har derstädes, enligt erhållen uppgift, åren 1836 och 1837 blifvit upptagne 6,600 Tunnor malm löst mål, som efter $18\frac{1}{4}$ Lisp:d per Tunna gör $6,022\frac{1}{2}$ Skepp:d Bergsvigt eller 4,633 Skepp:d Tackjernsvigt, hvilka lemnat 926 Skepp:d tackjern.

Då tillgången af malm allenast till en mindre del motsvarar behovet deraf inom Länet, utan största delen af den malm, som användes, måste hämtas från Dalarne, Westmanland och Stockholms Län, så vore det i högsta måtto önskvärdt, att upptäckt af rikare malmfält blefve en följd af de Två Hundrade Tretton Mutsedlar och Åtta Utmåls-resolutioner, som under förflutne fem år blifvit utfärdade, äfvensom af den begärde och förordnade undersökning om de Mineral-anledningar, som man trott sig finna uti trakten omkring Loos Capell uti Färila Socken, der stora hittills nästan icke använda skogar äro att tillgå, och der inneväanarne, för närva-

rande i saknad af tillfälle till arbetsförtjenst och odlande en föga fruktbar jordmån, derigenom kunde förvärfva välstånd.

Tackjern tillverkas uti tjugusju Masugnar. Tackjernstillverkningen uppgick år 1833 till 53,063 Skepp:d 12 Lisp:d, men har sedermera årligen stigit, så att den år 1837 uppgick till 67,668 Skepp:d 4 Lisp:d 10 $\%$, eller, i medeltal räknadt, utgjort under hvarje af de förflutne fem åren 61,929 Skepp:d 5 Lisp:d 14 $\%$, under det att blåsningstiden och kolätgången minskats, hvilket förmånliga resultat härleder sig ifrån trenne under de sednare åren allt mer och mer införde förbättringar, nämligen: en förbättrad rostning af malmen, starkare bläster, och användande af särskildte apparater för blästerns upphettning.

Rostugnar finnas nu mera vid alla Masugnar inom Länets, med undantag af Hoo och Wiby Bergsmanshyttor. Apparater för blästerns upphettande med särskild eldugn begagnas vid Kratte, Edske, Axmars, Forsbacka, Hellbo, Österbo, Movike, Gnarps, Iggesunds, Långvinds och Ljusne Masugnar, samt utan särskild eldning vid Hofors Masugn. Enligt år 1834 antagne ordningsstadgar bedrifvas nu blåsningarne vid Bergsmanshyttorne mera regelmässigt än tillföre, och år 1836 verkställdes vid Järbo Bergsmanshytta i Ofvansjö Socken så kallad sambruksblåsning, bestående deruti, att delägarne i Hyttan, Åttatiosex till antalet, läto för gemensam räkning tillgodogöra det af dem för året samlade rede. Oaktadt de många farhågor, som derföre af ägarne hystes, hafva dock desse sedermera, för hvarje år, funnit sig allt mera belätne med den nya ordningen, hvilken år 1837 äfven begagnades vid Åttersta, Wiby, Hoo, Wester Hästbo och Tjernäs Bergsmanshyttor.

Det tackjern, som erhållits af sjömaln, är företrädesvis tjenligt till gjutgods; men har äfven, vid anställdt profsmide, lemnat användbart stångjern, deruti icke kunnat förmärkas den oart, som benämnes kallbräcka. Försök hafva äfven blifvit gjorde med att sammanblanda sjö- och bergmalmer, men pålitlig erfarenhet derom anses ännu icke vara vunnen.

Vid Gysinge, Hilleviks, och till en del, vid Movike Masugnar, der Dannemora bergmalmer begagnas, tillverkas så kalladt Wallon-tackjern i långa gösar, men vid alla de öfriga i vanliga mått, hvarvid å några få

ställen börjats med fördel begagnas fornar af tackjern, i stället för den allmänneligen nyttjade formsanden.

Stång- och Ämnesjern tillverkas inom Länet vid Åttationio Hamrar med Etthundra Femtiofem Härdar, hvaraf fem Hamrar och sex Härdar, eller en Hammare och två Härdar vid Långvinds Bruk, en Hammare och en Härd vid Swabens Verk, samt tre Hamrar med tre Härdar vid Franshammars Bruk, blifvit under förflutne fem åren beviljade. Det privilegierade smidesbeloppet, hammarskatten inberäknad, utgjorde den 31 December 1837, 61,158 Sk:℔ 9 L:℔ 6 ℔ Bergsvigt, men tillverkningen har, i medeltal räknadt, för hvarje af de förflutne fem åren uppgått till 70,317 Sk:℔ 1 L:℔ 9 ℔ samma vigt, hvilken olikhet emellan det privilegierade och tillverkade beloppet förklaras deraf, att under de sednaste åren extra vågföring af jern varit tillåten, och att flere Bruk innehaft obegagnadt restsmede, samt ändtligen, att tre Bruk i länet, nemligen Hammarhy, Hofors och Gammelstilla, hafva oinskränkt smidesrättighet emot erläggande af recognitions-afgift. Värdet af tillverkningen kan icke bestämdt uppgifvas, emedan priserne på jernet äro mer och mindre olika för hvarje år och för nästan hvarje Bruk; men den samma uppgår årligen i värde till ungefärligen en million R:dr Banco.

Vid Gysinge och, till en del, vid Strömbacka Bruk har begagnats Wallon-smidesprocessen, vid Mackmyra Bruk så kalladt Lancashirs-smide, och vid Swabens Verk en method, hvarvid nyttjas särskilde härdar för smältornas görande, och som först blifvit använd af Öfversmedsmästaren *Morrell*, men sedermera erhållit flera förbättringar af sistnämnde Bruks ägare Herr *J. de Ron*. Vid de öfriga Bruken användes den vanliga Tysk-smidesprocessen, modifierad efter olika tackjerussorter och ändamål.

Manufactursmede idkas endast vid Nio Bruk inom Länet, och tillverkningen består för det mesta af Spik. Tillverkningen har, i medeltal räknadt, för hvarje år uppgått till 1209 Sk:℔ 10 L:℔ 11 ℔.

Gjutgods tillverkas mer och mindre vid åtskilliga Masugnar, men allenast ett egentligt Gjuteri finnes i Länet, nämligen vid Forsbacka Bruk i Gestrikland, hvarest tillverkningen år 1837 uppgick till ett värde af 18,431 R:dr 26 sk. 5 rst. Banco.

Antalet af de personer, som i och för Bergsrörelsen sysselsättas, kan icke bestämdt uppgifvas, emedan den uti de flesta Socknar af Länet gifver mer och mindre tillfälle till arbetsförtjenst åt hela befolkningen.

Kronans årliga inkomst af hammarskatten uppgår till ungefärligen 11,880 R:dr, af tionde-tackjernet ungefärligen till 11,113 R:dr, och af recognitions-afgiften ungefärligen till 4000 Riksdaler, allt Banco.

Fabriker, Bruk och öfriga Näringar å landet, hvilka icke höra till Bergsrörelsen, äro:

Åby Ätticksfabrik i Wahlbo Socken, med fyra arbetare och årlig tillverkning till värde af 1,000 R:dr Banco.

Flors Fabrik i Mo Socken, hvarest med 47 arbetare hvarje år tillverkas Linne, Damast och Drällsdukar till värde af 3,000 R:dr och Segelduk till värde af 15,000 R:dr Banco.

Bergviks Pappersbruk i Söderala Socken, hvarest med 19 arbetare tillverkningsens värde årligen uppgår till 10,000 R:dr Banco.

Östana Pappersbruk i Njutångers Socken, med 22 arbetare, samt årlig tillverkning till värde af 5,320 R:dr Banco.

Grängsbo Rödfärgsverk i Alfta Socken, der Hemmansägarna sjelfve årligen bränna ungefärligen 150 tunnor Rödfärg, i värde uppskattade till 750 R:dr Banco.

Stigslunds Tegelbruk i Hille Socken, hvarest, med 25 arbetare, Tegel årligen tillverkas till värde af 8,000 R:dr Banco.

Wågbro Tegelbruk i Norrala Socken, med 5 arbetare och en årlig tillverkning till värde af 2,000 R:dr Banco.

Stigslunds Oljeslageri med 3 arbetare och en årlig tillverkning till värde af 1,260 R:dr Banco.

Fem Färgerier och fyra Garfverier med icke betydlig tillverkning.

Inom Länet finnas dessutom 70 *Tull-Mjölqvarnar*, och 1,317 *Husbehofs-Mjölqvarnar*, samt 93 *Tull-Sågqvarnar*, hvarutaf Lottefors finbladiga Sågverk i Bollnäs Socken är betydligast, och 285 *Husbehofs-Sågqvarnar*.

§. 4.

Binäringar.

Jagt och Djurfångst bedrivnes i några få Socknar af Helsingland såsom näring, men i de öfriga tillfälligtvis eller blott såsom nöje och tidsfördrif.

Fiske idkas uti alla delar af Länet, men betydligast i Helsingland, der både Strömmingsfisket uti de vid hafskusten belägne Socknarne är betydligare än i Gestrikland och vanligen mer än tillräckligt för Provinsens behof, och Laxfisket i Ljusne Elf äfven är betydligare än uti Gesle Å, de enda floder inom länet, der någon betydligare fångst af Lax hittills ägt rum. Lax fångas äfven uti Hafsjordarne, stundom till större mängd. In-sjöfisket är, med få undantag, icke af betydighet.

I anledning af Kongl. Brefvet den 10 Augusti 1836, samt Kongl. Kammar-Collegii Kungörelse den 30 September samma år, hafva föreningar blifvit träffade om åtgärder till Laxynglets fredande, hvarom vederbörande Domhafvande insändt de vid HäradsRätterne förde protocoller för vinnande af fastställelse; och anses dessa föreningar framdeles kunna medföra den åsystade goda verkan af Fiskeriernas uppbjelpande, hvaraf behof de sednare åren visat sig.

Kolning och Körslor för Brukens behof är, såsom tillförene, för inneväanarne i de flesta af Länets Socknar, synnerligast i Gestrikland, en hufvudsaklig binäring. I Helsingland är Brukens antal mindre, hvarigenom der äfven finnas trakter, der förtjenst genom kolning och körslor icke kan påräknas. Under sednare åren har brist på foder försvårat fororne, och stegrat priserna derå.

Försäljning af Trädvaror är för inneväanarne uti flera af Länets Sock-

nar en binäring af mer och mindre betydhet. Från en del af Socknarne i Gestrikland afyttras mycket virke till de i Gefle Stad betydliga Skeppsbyggerierna, och från andra åter, såsom Ugglebo och Hamrånge, har fortfarande afsättning af bräder ägt rum. Äfven uti åtskilliga af Helsinglands Socknar, såsom Enångers Socken i Norra Helsingland, samt Skog, Norrala och Trönö m. fl. Socknar af Södra Helsingland, hafva trädvaruförsäljningar dels på Gefle och dels på Söderhamn blifvit verkställda till större belopp än förut, hvartill de i Söderhamn tilltagande Skeppsbyggerierna bidragit. En stor del af skogarne i Norra Helsingland äro dock för afsättning af trädvaror ännu obegagnade; och som de under sådana förhållanden icke hafva för allmogen något hufvudsakligt värde, så blifva de ock å sådana trakter icke vårdade, utan ofta förstörde, dels genom utsläppta skogseldar, dels ock genom allt för mycket svedjande. Det är därför högeligen att önska, att det i Hudiksvalls Stad, som äger en förmånlig hamn, kunde öppnas någon trädvaruhandel, hvarigenom innevånarne uti de icke så långt från kusten belägne Socknarne Bergsjö, Hassela, Bjuråker och Delsbo, hvilka alla hafva betydliga skogar, kunde få utväg för afsättning af andra skogsproducter än kol, hvaraf i nämnde ort behovet icke är stort, emedan många Bruk derinom icke finnas; men af nämnde Stads Handlande har under sednare år försök icke blifvit gjorde för uppfyllande af ett sådant ortens behof, icke ens under nu förflutne hårda missväxtår, då allmogen varit försatt i verklig förlägenhet för att kunna anskaffa förnödenheter till sitt uppehälle, och då dessutom en stor del af densamma är hos nämnde Handlande så skuldsatt, att betalningen deraf svårligen med allmogens bestånd synes möjlig, utan att nya näringar varda öppnade.

Ifrån skogarne uti de längre från kusten belägne Socknarne i Nordvestra Helsingland kunna trädvaror svårligen exporteras, hvadan de ock sannolikt ännu lång tid varda för sådant ändamål obegagnade. För att likväl af dessa skogar kunna bereda någon fördel, har Hushålls-Sällskapet i Länet, inseende vigten af att utvägar till någon biförtjenst beredas de på de vidsträckta skogarne boende personer, särdeles Nybyggarna å den Kronan tillfallne Ofvanåkers Allmanning, sökt sprida kändedom i tillverkning af Pottaska. Hushålls-Sällskapet har äfven förskjutit åt åtskillige Nybyggare och Torpare medel till uppköp af de för denna handtering erforderlige pannor och Calciner-hållar, hvarigenom vunnits, att nämnde handtering nu bedrifves af minst fyratio Nybyggare å Ofvanåkers Allmanning, med sex

pannor och tre Calcinerugnar; hvarförutan beredelser till dylik handtering äfven blifvit gjorde i Bollnäs, Färila, Bjuråkers och Hassela Socknar; och är det numera all anledning att förmoda, det denna handtering kommer i gång, allenast afsättning å denna vara framgent kan erhållas till ett emot det arbete, som dervid erfordras, svarande pris.

Salpetertillverkningen var i jemnt tilltagande ända till dess den år 1837, till följd af det då nedsatte lösningspriset å Salpetern, började minskas. Tillverkningen af Salpeter i Länets utgjorde 1833 omkring 816 $\frac{2}{3}$ Lisp., samt år 1837 allenast 466 Lisp.

Försäljning af *Qvarnstenar* fortfar att vara en biförtjenst för åtskillige af den vid stränderne af Storsjön i Gestrikland boende allmogen, som äfven har någon förtjenst på tillverkning och försäljning af *Kalk*.

Allmogen afsätter sina producter uti Länets trenne Städer, hvar est årligen trenne marknader hållas, samt dessutom uti Stockholm, Upsala, Hedemora och Sala, hvilka Städer årligen besökas af Helsingar, som der afyttra Lin, Väfnader, Fogel och Skinnvaror, samt uppköpa Spannemål och andra förnödenheter. I medlet af December månad hvarje år hålles marknad uti Skjåstra by i Jersö Socken, som är mycket besökt äfven af Jemtlandningar, som derstädes afyttra varor dels från Jemtland och dels uppköpte i Norrige.

§. 5.

Politisk Författning.

Kammar-Verk. Hemmantalet inom Länets har under de sistförflutne fem åren ökats med 3 $\frac{1}{3}$ Mantal, som enligt Jordeboks-Extracterne tillkommit genom fastställda skattläggningar af åtskillige nya hemman och lägenheter, hvilkas frihetsår tilländalupit, samt af ett Recognitionsskogs-hemman, hvars mantal och ränta blifvit fastställd; men betydlig tillökning är att vänta genom flere dylika hemmans skattläggning, samt afvittringarnes afslutande i åtskilliga Socknar. Några få Skatteköp af mindre Kronohemman och lägenheter hafva ägt rum, och deremot andra nyskattlagde mindre Kronolägenheter tillkommit, hvadan Kronohemmanens antal är nära oförändradt.

Inom Länets finnas 40 Gästgifvaregårdar och 55 Posthemman.

Trettiofyra Laga Skiften hafva under sistförflutne fem åren blifvit verkställda, dervid 157 $\frac{411}{480}$ dels mantal blifvit skiftade.

Genom Laga Skiften erhåller utan tvifvel Hemmansägaren ganska stor förmån, hvilken ock visserligen allmännare erhållits, om det icke ansetts betänkligt, att låta nytt skifte öfvergå de inom detta Län verkställda Stor-skiften, der Skifteslaget utgjort hel Socken, eller större del deraf, hvilket förhållande ägt rum i många Socknar i Helsingland, och i anledning deraf blifvit stadgadt: genom Kongl. Brevet af den 4 Maji 1827, att förordnande till Skifte uti sådant Skifteslag icke finge meddelas förr än Eders Kongl. Maj:t, rörande de vilkor, på hvilka det må varda tillåtet, att sådana Skiften genom nytt Laga Skifte rubba och förändra, fattat sitt Nådiga beslut; samt genom Kongl. Brevet af den 13 Julii 1836: att de inom detta Län för rättade Sockne- och Byalags-skiften icke må genom nytt Laga Skifte rubbas, utan att delägarne derom enhälligt öfverenskomma, hvilket vilkor utgör ett nästan oöfvervinneligt hinder för förändring af sådana Skiften, emedan det blott högst sällan kan inträffa, att delägarne uti ett sådant Skifteslag, hvilkas antal alltid är stort, men stundom uppgår till flere hundra, skola om en sådan genomgripande åtgärd sig förena. För vinnande af Nädig ändring uti nämnde Stadgande har underdånig ansökning blifvit gjord, hvarå Resolution nu i underdånighet afvaktas.

Ett hundra Hemmansklyfningar hafva under sistförflutne fem år blifvit verkställda, oftast föränledda af arfskiften emellan syskon. Afsöndringar af jord från hemmanen, i öfverensstämmelse med Kongl. Förordningen af den 19 December 1827, inträffa mera sällan, hvaremot på förr öfligt sätt jord på viss tid derifrån ofta afsöndras. Genom dessa befordras visserligen jordens uppodling, men ofta minskas derigenom Hemmansägarrens välstånd och förmåga att draga de hemmanet åtföljande skatter och besvär.

Statsbidrag. Beskattningen inom Länets, som, enligt hvad uti förut afgifne underdåniga Berättelser blifvit omförmäldt, är ganska hög och ojemn, har under sistförflutne fem åren varit i jemnt stigande. Vid jemförelse af de härvid i underdånighet bifogade Tabeller, och de som förut

blifvit i underdånighet aflemnade, visar det sig att Statsbidragen från landet, oberäknadt Städernas, emellan åren 1827 och 1833 ökat sig med 20,000, nu ytterligare med 58,000 R:dr, eller emellan 11 och 12,000 R:dr årligen, så att de nu för landet allenast utgöra 553,681 R:dr 43 sk. 8 r:st. Banco. Denna betydliga förhöjning af landets Statsbidrag, som allenast till en mindre del härleder sig från ökad folkmängd och deraf ökade personella utskylder, är en följd af, dels ett genom högre Hammarskattspris och taxerad vinst af Bruken och Bergverken inom Länet jemte tillökte Smiden uppkommet högre fastighetsvärde, och i följd deraf högre Bevillning och Hammarskatt, dels af en i allmänhet vid tillämpningen af 1835 års Bevillnings-Förordning ökad Bevillning, dels nya Skatläggningar och ett i allmänhet högre Markegångspris med deraf föranledd högre kostnad för Rustning och Roterung, Clereci-statens underhåll, m. m., dels ock af den betydliga tillökningen uti Fattigpersonalen, hvarigenom afgifterne för de fattiges försörjande årligen stigit med 11 à 1200 R:dr B.co, och hvaraf det olyckliga förhållandet styrkes, att, under det Statsbidragen från Länet ökas, välståndet inom detsamma minskas.

Kostnad för Rustning och Roterung. Denna skattebördas är, i afseende å dess belopp och ojemnhet, uti förut afgifne Berättelser beskrifven, hvadan, under återopande deraf, det torde vara tillräckligt att här endast tillägga, att, i anledning af Kongl. Brevet af den 2 Nov. 1833, en förnyad jemnkning af den Extra och Nya ständiga Roterungen, år 1835 verkställdes, och att i följd deraf $29\frac{1}{2}$ Extra och $31\frac{7}{12}$ Nya ständige, eller tillsammans $61\frac{1}{12}$ Rotar inom detta Län tillkommit, eller åtta flere, än år 1826 föreslagits, hvarvid dock icke föreslagits Roterung, hvarken å Städernes jord, i anseende till en förestående allmän reglering af Städernas Båtsmanshåll efter Bevillningsgrund, eller å Recognitionskogs-hemman med dervarande Torp och Lägenheter, eller å de efter afvittringarne tillkommande högre Skattetal och ännu oskattlagde nya hemman.

Skjutsbesväret fortfar att vara ett för innehafvare af jord ganska svårt onus. Det har uti sist afgifne Berättelse blifvit omförmäldt, att bördan af Kronoskjutsen mycket ökas derigenom, att de skjutsande bo på långt afstånd från det ställe, hvarifrån skjutsen skall hämtas; att till beredande af lindring i denna börda Norr- och Vesterbottens Läns Salpeter sjövägen transporteras till Gessle; men att skyldigheten att transportera denna vara

till St. Kopparbergs Län då ännu kvarstod för skjutsskyldige i Gestrikland, som för detta ändamål måste, i början af sommaren, då brist på foder vanligen inträffar, vid hvarje skjutsombyte inställa omkring 900 hästar. Genom Länsstyrelsens föranstaltande transporterats nämnde vara nu af innevävarne i Årsunda Socken af Gestrikland, efter beting och emot lika betalning som för Kronoskjuts, ifrån Gefle ända till Closters Krut-bruk af Stora Kopparbergs Län, hvarigenom vunnits för de skjutsskyldige inom Gestrikland och en del af St. Kopparbergs Län frihet från detta onus, utan all ersättning för detsammans utgörande; för Årsunda Sockens innevävare en icke obetydlig biförtjenst, nära motsvarande deras Krono-utskylder; samt för Kronan, att, genom undvikande af flere omlastningar, Salpeterkärlden under transporten bättre förvaras, hvarigenom afrinningen minskats. Sedan enabanda åtgärd äfven blifvit vidtagen för transporterande af den icke allenast inom Jemtlands och Wester-Norrlands, utan äfven Gefleborgs Län årligen tillverkade och af Kronan inlöste Salpeter, så återstår blott att önska, att någon åtgärd kunde vidtagas till lättnad för de skjutsskyldige i afseende å skyldigheten att skjutsa Båtsmän, hvilka årligen, oftast under svåraste väglag, skola transporterats till och ifrån Stockholm, och hvarvid sjötransport med användande af de många Ångfartyg, som nu äro att tillgå, ansetts kunna begagnas. *Häll- och Reservskjutsen* bestrides på förr öfligt sätt vid de fleste Gästgifvaregårdar i Länet, och är endast vid åtta Gästgifvaregårdar ställd på entreprenad. Derigenom att en regulier Ångbåtsfart blifvit inrättad emellan Stockholm och Umeå, derunder Länets trenne Städer anlöpas, har någon lindring i skjutsbesväret under sommarmånaderne vunnits för dem, som skola skjutsa från Gästgifvaregårdarne vid strandvägen, hvaremot de resandes antal ökats å vägarne, som gå från hafskusten in åt landet.

Politie. I Länet äro, till vårdande af allmänna ordningen, anställda tre Kronofogdar, tre Lauds-Fiscaler, tjuguaåta Länsmän, och dessutom Fjerdingsmän i hvarje Socken. Sedlighetens vård är, enligt gällande författningar, anförtrodd åt Församlingarnes Pastorer och Kyrkoråd. För barnundervisningen finnas inom Länet 7 Skolor, inrättade efter Lancasterska metoden, och dessutom i hvarje Socken Skolmästare, hvilka, kringvandrande uti byarne, meddela undervisning uti innanläsning och de första Religionsbegreppen. Undervisnings-verk i nyttiga slöjder saknas alldeles. Hälsovården skötes af 2:ne Provincial-Läkare, stationerade i Gefle och Söderhamn,

samt en Extra Provincial-Läkare, som är stationerad i Ljusdals Socken i Norra Helsingland; hvarförutan af ägarne till Gysinge Bruk i Gestrikland och Strömbacka Bruk i Norra Helsingland särskilde Läkare äro antagne och lönade, hvaraf innevånarne uti orterne deromkring ock kunna biträdas. Barnmorskor äro antagne och aflönade i de fleste Socknar. För Länets innevånares behof finnes ett Hospital, ett Lazarett med Kurhus i Gefle Stad, ett Lazarett med Kurhus i Söderhamn och ett Kurhus i Hudiksvall. Uti 41 Socknar finnas Socken-magaziner, hvilkas fonder tillsammanstagne utgöra 4,909 tunnor 5 kappar Råg, 14098 tunnor 1 kappe Korn, 99 tunnor 11 kappar Hafra och 2,620 R:dr 38 sk. 11 rst Banco i penningar. Fattigförsörjningen bestrides af hvarje Församling särskildt, dels genom de fattiges underhåll i, dertill inrättade Fattighus, och dels genom deras vistande i vissa dygn hos hvarje Hemmans-ägare. Tio tillätne krogar finnas å landet, anlagde till en del vid större Bruk, och för öfrigt å sådana ställen vid vägarne, der Forbönder vanligen stadna för att beta sina hästar. Nykterhetsföreningar äro i flere Socknar inrättade, af hvilka det åtminstone för framtiden väntas god verkan. För utöfande af Rofdjur äro premier utfästade, som årligen utbetalas till icke obetydliga belopp.

§. 6.

Städer.

Gefle. Stadens innevånare, hvilkas antal år 1832 uppgick till 7,948, deraf 5,003 voro skattskrifne och 2,945 fria från mantal, utgjorde, enligt mantalslängderne, vid 1837 års slut, 3,638 af mankön och 4,499 af qvinkön, eller tillsammans 8,137 personer, bland hvilka 2,300 af mankön och 2,867 af qvinkön, eller sammanlagdt 5,167, voro skattskrifne och 2,970 befriade.

I afseende på bildning och sedlighet bland denna Stads innevånare, förekomma icke några sådana utmärkande omständigheter, som skilja dem ifrån Rikets Städer i allmänhet. Under den period, som de sista fem åren innefatta, har conjuncturen för näringarne icke varit sådan, att välmågan kan anses vara i stigande. Åtskilliga concurser hafva visserligen inom de borgerliga klasserna inträffat; men anledningarne dertill kunna hufvudsakligen hämtas derifrån, att personer, innan de förvärfvat nog stadga och skicklighet, börjat, på egen hand, drifva borgerliga näringar. Tillfällen till

förtjenst för den arbetande klassen saknas icke, och den fattigdom, som inom denna klass icke sällan förmärkes, bör för det mesta tillskrifvas de talrika inflyttningarne från andra orter, samt äfven stundom lättja och dryckenskap. Medelprisen på dagsverken kan antagas vara 26 sk. 8 rst. B.co.

De näringsfång, på hvilka Staden i synnerhet grundar sitt bestånd, äro Handel och Sjöfart, Skeppsbyggeri, Fabriker, Handtverkerier, Fiske och Jordbruk.

Af dessa näringar äro handel och sjöfart de hufvudsakligaste, så att Gefle, såsom skeppningsort, kan anses för enibland Sveriges första Handelsstäder, samt ganska vigtig för flere vidsträckta Landsorter.

De förnämsta producter, som från Gefle afgå, äro jern och bräder.

Anteckningarne om Jernrörelsen i Gefle Metallvåg, nedanskrifne smidesår, upptaga för

År 1833:

Stångjern:

Consumeradt inom orten	84	Sk:℔	2	L:℔	15	℔
Afsändt till inrikes orter	8,705	—	19	—	—	—
Dito till utrikes orter	43,056	—	17	—	10	—

Manufactursmide:

Consumeradt inom orten	327	—	19	—	13	—
Afsändt till inrikes orter	1,218	—	3	—	9	—
Dito till utrikes orter	468	—	2	—	15	—

År 1834:

Stångjern:

Consumeradt inom orten	47	—	6	—	5	—
Afsändt till inrikes orter	15,652	—	18	—	15	—
Dito till utrikes orter	35,806	—	4	—	—	—

Manufactursmide:

Consumeradt inom orten	299	—	7	—	—	—
----------------------------------	-----	---	---	---	---	---

Afsändt till inrikes orter	650	Sk: 16	L: 13	Sk
Dito till utrikes orter	417	—	9	— — —

År 1835:

Stångjern:

Consumeradt inom orten	60	—	18	—	5	—
Afsändt till inrikes orter	6,462	—	15	—	10	—
Dito till utrikes orter	45,018	—	1	—	—	—

Manufactursmide:

Consumeradt inom orten	377	—	19	—	5	—
Afsändt till inrikes orter	745	—	16	—	9	—
Dito till utrikes orter	433	—	6	—	10	—

År 1836:

Stångjern:

Consumeradt inom orten	68	—	7	—	10	—
Afsändt till inrikes orter	4,813	—	7	—	5	—
Dito till utrikes orter	48,048	—	16	—	10	—

Manufactursmide:

Consumeradt inom orten	374	—	17	—	—	—
Afsändt till utrikes orter	663	—	7	—	18	—
Dito till inrikes orter	628	—	2	—	12	—

År 1837:

Stångjern:

Consumeradt inom orten	85	—	17	—	—	—
Afsändt till inrikes orter	8,419	—	10	—	5	—
Dito till utrikes orter	45,999	—	15	—	15	—

Manufactursmide:

Consumeradt inom orten	406	—	5	—	19	—
Afsändt till inrikes orter	558	—	12	—	16	—
Dito till utrikes orter	299	—	12	—	19	—

Utgörande således medel-beloppet, för de sist
förflutne fem smidesåren af

Stångjern	46,066	—	3	—	9	—
Manufactursmide	1,573	—	19	—	19 $\frac{3}{5}$	—

Af utländska varor har införseln till Staden under de sista fem åren, per medium, varit ungefärligen följande:

Salt directe från utrikes orter	18,150	Tunnor
Tobaksblad och stjelk	200,000	Skålp:d
Rått Socker	160,000	—
Caffe, dels från inrikes och dels från utrikes orter	60,000	—

Af öfriga utländska införselvaror äro Hampa och Linfrö de hufvudsakligaste. De mindre betydliga kvantiteter af Vin och Arrack, som till Staden ankommit, hafva för det mesta anländt ifrån inrikes orter.

Af Spannemål, hvarmed Staden, till betydlig del, förser de kringliggande Bergslagerne, har införseln från utrikes orter under de sista fem åren varit högst obetydlig; men dels sjöledes, dels landvägen från inrikes orter inkommit så mycket, som svarat emot behofvet.

I afseende på Stadens handel, kan antagas, att värdet af importerade utländska varor är vida mindre än exporten, hvartill orsaken måste sökas deri, att icke blott Stadens Minuthandlande, utan äfven innevånarne i en del af de Landsorter, hvilkas producter skeppas från Gefle, icke hämta sina utländska förnödenheter från denna Stad, utan från andra inrikes orter, ehuru detta ofta är förenadt med drygare kostnad. Likaväl som andra Städers Handlande, synas Gefle Stads, genom deras fartygs vidsträckta resor, äga tillfälle att ur första hand erhålla de utländska varorne, samt således, i afseende på lågt pris, kunna tälla med andra Städer, samt söka, genom införskrifningar, hit leda den ifrågavarande importhandeln; men de försök, som i denna väg blifvit gjorde, hafva hittills icke velat lyckas.

Vid 1832 års slut, ägde Gefle Stads innevånare 105 fartyg, tillsammans innehållande något öfver 7,600 Läster. Af dessa användes till utrikes fart 57 stycken, af tillsammans 6,462 $\frac{16}{20}$ läster, till inrikes fart 20 stycken, utgörande 640 $\frac{14}{100}$ läster, samt till strömmingsfiskes idkande på Norrbotten, 28 stycken, Fiskerskapet tillhörige, så kallade Hazar eller Jakter af

tillsammans 500 $\frac{1}{4}$ läster; hvaremot Stadens innevånare år 1837 ägde 29 Skepp, 11 Briggar, 20 Skonertar, 20 Galeaser, 3 Slupar och 27 Fiskarefartyg, om tillhopa 8,529 läster, hvaraf 7,382 läster varit begagnade till utrikes sjöfart, och återstoden till inrikes fart samt Strömmingsfiskets idkande af Fiskerskapet.

Vid härvarande tvänne Skeppsvarf, hafva under de fem sistförflutne åren Trettio två större och mindre fartyg blifvit nybyggda af tillsammans 3,858 $\frac{3}{4}$ läster; och har kostnaden för reparationer å fartyg vid samma varf, under berörde tid, uppgått till 7,032 R:dr B:co. Under sistförflutne år hafva nära nog dubbelt så många fartyg blifvit härstädes byggde, som under hvarje af de fyra föregående åren.

Stadens handel och sjöfart synes således icke hafva saknat liflighet; men välmågan hos de Handlande kan därför icke anses hafva varit i tilltagande, emedan antalet af dem under de sista fem åren betydligt tilltagit, hvarigenom inkomsterne af handel och sjöfart blifvit delade på flere händer. Dessutom voro de sistförflutne tvänne åren för jernexporten mindre fördelaktige, i anseende till den i Amerika, dit största jernexporten härifrån äger rum, inträffade oreda i penningeverket.

Handtverkerierne i Gelle äro i förhållande till folkmängden och handelsrörelsen icke i den tillväxt, som man bort kunna vänta. År 1837 utgjorde antalet af Handtverkare 108, hvilka idkade 27 särskildta handtverk. Flere af Rikets Städer, med betydligt mindre folkmängd än Gelle, hafva ett vida större antal handtverkare än denna Stad; och borde således med skäl kunna förmodas, att det jemförelsevis ringa antal handtverkare, som här finnas, skulle vara i goda omständigheter, hvilket likväl icke är förhållandet. Några synas visserligen hafva liflig rörelse och kunna äfven anses äga någon ringa förmögenhet; men största delen hemta af sitt yrke en knapp bergning och många befinna sig i verklig fattigdom. Ibland skälen härtill torde kunna räknas, att många oberättigade personer göra intrång i handtverkerierne, samt att innevånarne i de angränsande Landsorter, med undantag af några ståndspersoner, icke anlita Stadens handtverkare med något arbete, utan tvertom hit införa och försälja sina egne slöjder.

Följande Fabriker och Manufactur-inrättningar finnas här i Staden, nämligen:

1:o En Bomulls- och Linne-fabrik, som det sistlidne året drefs med 24 mantalsskrifne personer och 24 Stolar, samt lemnade ett tillverkningsvärde af 10,491 R:dr Banco.

2:o Tvänne Segelduks-fabriker, drifna med 42 mantalsskrifne personer, samt dessutom 420 Spinnerskor, som ej äga försvar vid fabrikerne, och 37 Stolar, hvars tillverkningsvärde uppgick till 21,665 R:dr Banco.

3:o En Tröj- och Strump-fabrik, drifven med tre mantalsskrifne personer och tre Stolar, hvaraf tillverkningsvärdet utgjorde 560 R:dr Banco.

4:o Tvänne Färgerier, drifne af fem mantalsskrifne personer, uppgående vid desamma färgningskostnad och arbetslön till 1,600 R:dr Banco.

5:o Tvänne Garfverier för beredning af läder på Engelska sättet, drifna af 10 mantalsskrifne personer, och hvars tillverkningsbelopp uppgått till 9,219 R:dr Banco.

6:o En Kort-fabrik, drifven af 9 mantalsskrifne och 3 ej mantalsskrifne personer, hvars tillverkning uppgått till 4,750 R:dr Banco.

7:o Ett Linoljeslageri, drifvet af en mantalsskrifven person, hvars tillverkning uppgått i värde till 600 R:dr Banco.

8:o Sex Målare-verk, drifna af sex mantalsskrifne personer, hvilkas arbetslön för åtskilliga arbeten utgjort 983 R:dr Banco.

9:o Ett Svarfveri-verk, med två mantalsskrifne personer, hvars tillverkning af nytt och reparation af gammalt arbete uppgått till 196 R:dr Banco.

10:o Tre Spegel-fabriker, af hvilka en under sista året icke varit i gång, drifne af 2 mantalsskrifne personer, och hvars tillverkningssumma utgjorde 188 R:dr Banco.

11:0 Två Tobaks-fabriker, drifne af 59 mantalsskrifne personer och 19 barn, samt lemnande en tillverkning till värde af 124,590 R:dr Banco.

12:0 Två Ur-fabriker med 4 mantalsskrifne personer och en tillverkningssumma af 424 R:dr Banco, samt

13:0 Tre Åkdons-fabriker, som under de tre sista åren blifvit privilegierade, med 8 mantalsskrifne personer samt ett tillverkningsbelopp af 2,900 R:dr Banco. Varande således totalsumman af härvarande fabrikers tillverkningsvärde med dertill erforderlige materialier, det sistförflutne året, 250,336 R:dr Banco; och utgör medelbeloppet af tillverkningarnes värde vid alla dessa fabriker under de fem sistförflutne åren 209,161 R:dr Banco.

Då de här i Staden varande fabriker år 1833 drefvos med 157 personer samt lemnade ett tillverkningsbelopp af 183,234 R:dr Banco, men deremot nästlidet år tillverkningssumman, med 283 arbetare, utgjorde 250,336 R:dr samma mynt, synes det som fabriks-tillverkningarne i allmänhet skulle vara i tilltagande; men detta är icke verkliga förhållandet. Med undantag af Bomulls- och Linneefabriken, hvilken år 1834 lemnade ett tillverkningsbelopp af 4,467, men deremot sistlidet år 10,491 R:dr, kunna fabrikenas tillverkningar i allmänhet härstädes snarare anses vara i af- än i tilltagande.

Staden äger ett Bränvins-bränneri, hvaraf inkomsten är bestämd att användas ad pios usus, hvarigenom den dryga Fattigvårds-afgiften till någon del förminsas.

Ett Tegelbruk finnes på Stadens område, som drifves af enskild person.

Strömmingsfisket, som här från äldre tider idkats af en särskild Borgerlig Societet, utgör en väsentlig del af denna Stads rörelse. Denna Societets medlemmar, som 1837 utgjorde 161, idka detta fiske hufvudsakligen vid arrenderade fiskelågen vid hafskusterne i Wester-Norrlands Län samt äfven till någon obetydlig del i Gefle skärgård. Medelbeloppet af den Strömming, som Stadens fiskare under de fem sista åren hitfört, anses utgöra 4,250 tunnor, samt medelpriset derå 10 R:dr 16 sk. Banco. Strömmingsfisket har att kämpa med flere olägenheter, som hindra dess tillväxt och förkofran samt äfven hota dess framtida bestånd. Ibland des

sa må nämnas, att fiskaren, som idkar sin hufvudsakliga näring på främmande orter, nödgas antingen vara beroende af ägaren till den strand, der han idkar sitt fiske, eller ock betala en ganska hög afgift för arrende af Kronans fiskevatten, såsom t. ex. för Trysunda fiskehamn, hvarföre afgiften till Kronan, under de sist förflutne fem åren, årligen uppgått till ett medelbelopp af 1,202 R:dr 47 sk. $2\frac{3}{5}$ rst. Banco, samt 1833 till och med till 1,446 R:dr samma mynt.

Laxfisken idkas äfven i Gafle-åen och Testebo ström, hvilka fisken, åtminstone i Gafle-åen, icke äro af så liten betydighet; men värdet deraf kan icke med säkerhet uppgifvas.

Några särskilda prohibitiva Författningar till fördel för denna Stad finnas icke.

Jordbruket på den Staden tillydande jord bedrifves i allmänhet med mycken sorgfällighet. Foderafkastningen utgör likväl dervid en hufvudsak. Sädesproductionen deremot är obetydlig, bestående af ringa råg samt för det mesta korn och hafra samt äfven något vicker, hvilken sednare användes till foder, utan att något frö af densamma hemtas. Lin odlas obetydligt. På de Staden närmast belägne jordlägenheter, som äro fördelte i en myckenhet små lotter samt på viss tid upplåtna till en betydlig del af Stadens inneväuare, skördas åtskilliga jordfrukter, hvaribland potates utgör den hufvudsakligaste artikeln. Några nyodlingar på Stadens mark af betydighet hafva under de sist förflutne fem åren icke ägt rum, och några tjenliga lägenheter dertill finnas nu mera icke på den Staden närmast angränsande mark.

Bifogade Tabell upplyser beloppet af det Statsbidrag, som af Staden utgöres; och utskylderna hafva de sista fem åren, likasom flere föregående år, icke kunnat utan svårighet indrifvas, samt afkortningar för fattigdom icke varit sällsynta. Stads-Cassans alla inkomster hafva under sistförflutne fem åren, i medeltal räknadt, årligen uppgått till 36,981 R:dr Banco.

I Gefle finnes ett Gymnasium och en högre Lärdomsskola, en så kallad Elementarskola och tvänne Vexelundervisningsskolor. En Committé, bestående af Deputerade ifrån Stadens alla Societeter samt de särskilda Skol-

Directionerne, har, under Hr Erkebiskopen m. m. Doctor *Wallins* vistan-
de härstädes sistlidne Junii månad, sammanträdt samt dervid upprättat
ett förslag till en reorganisation af härvarande läroanstalter, hvarpå afvak-
tas Eders Kongl. Maj:ts Nådiga sanction.

Den år 1829 inrättade patrulleringen till förekommande af eldsvå-
dor, samt beredande af lugn och säkerhet, bibehålles ännu samt handhaf-
ves med oafbrutet nit. Äfven fortfar den härvarande Sparbanksinrättning-
en; och inhentas af den afgifne berättelsen om förvaltningen deraf un-
der nästlidet år, bland annat, att Bankens egna fond då utgjorde 5,772
R:dr 44 sk, 4 rst. och Delägarnes 39,088 R:dr 2 sk., eller tillhopa 44,860
R:dr 46 sk. 4 rst. Banco.

Sjukvården skötes af en Stads-Physicus och en Stads-Chirurg, hvar-
jemte en Provincial- och en Regements-Läkare här äro boende.

För Stadens och Gestriklands gemensamma räkning, finnes här ett
Kurhus och i förening dermed ett Lazarett, äfvensom ett Läns-Hospital.

Fattigvårdsförsörjningen i Gefle är uppdragen åt en Direction, och
Uppsyningsmän äro tillsatte, som i Stadens särskilda delar inhemta kän-
nedom om de nödlidandes verkliga belägenhet, samt, efter mer eller min-
dre behof, föreslå underhåll för behöfvande, innan sådant af Directionen
beviljas. Hvad som åtgår för allmänna Fattigvården, upplyser bifogade
Tabell.

Till understöd för bräckliga Sjömän, deras enkor och barn, äger väl
Sjömanshuset en inrättad Cassa, men då den är, i anseende till mängden
af sådane behöfvande, otillräcklig, nödgas Stadens Fattigvård till denna
klass utgifva ett vida större belopp, än det bidrag till Fattigförsörjningen
utgör, som lemnas af dem, som utaf Sjömansskapets krafter draga fördel.

Dessutom finnes ett Barnhus, ett Enkehus och en af Musik-Amatö-
rer samlad Cassa för Pauvres Honteux, hvilka stiftelser med utmärkt om-
sorg förvaltas, samt verka, hvar i sin mån, fördelaktigt för sina välgö-
rande ändamål.

Söderhamn. Vid den år 1837 förrättade Mantalsskrifning uppgick Stadens folkmängd till 1551 personer, hvaraf 991 äro mantalskrifne och 560 mantalsfrie. Folkmängden har således under sistförflutne fem åren blifvit ökad med 50 personer.

Flit och omtanka råder i allmänhet hos Stadens inneväpnare, isynnerhet hos kvinnorna, som genom väfnader mycket bidraga till bergningen; men det oakadt synes, särdeles ibland handtverks- och fiskare-klasserne, flere äga en knapp än tillräcklig utkomst, och få vara i välstånd försatte, hvartill svaghet för njutning af brännvin väl också stundom bidrager. Det så kallade försvarsfolket äger alltid tillfälle till arbetsförtjenst, och har derföre i allmänhet god bergning. Priset på ett dagsverke är vanligen 24 à 28 sk. Banco.

Genom uppkommen vålded nedbrunno, natten till den 5 November 1835, 48 gårdar i Staden, hvaraf större delen nu blifvit åter uppbyggde. Genast efter eldsvådan verkställdes reglering af tomterne och gatorne uti den nedbrända delen af Staden, så att gatorne derstädes äro 20 alnar breda och tomterne i allmänhet större, samt torget betydligt utvidgadt, hvarigenom mera utrymme för trafikerande erhållits, och, vid möjligen uppkommande eldsvådor, bättre tillfälle blifvit beredt för vidtagande af åtgärder till eldens släckning.

Handel bedrivnes på så väl Utrikes som Inrikes orter. Antalet af de personer, som i Staden äga rättighet att handla, är 28, hvaraf en är af sjukdom och sexton af fattigdom hindrade från verksamhet, men ellofva handla, såsom det synes, med god framgång, hvarvid 28 betjenter och lärlingar användas.

Till utrikes sjöfart hafva blifvit begagnade sex fartyg med tillsammans 635 lästers dräktighet, och till inrikes sjöfart fem fartyg med tillhopa 185½ lästers dräktighet; hvarjemte flere större båtar blifvit begagnade för transport af malm, tackjeru och bräder på kortare afstånd. De varor, som till Utrikes orter exporteras, äro hufvudsakligen Bräder, Bjelkar och Spiror, och de, som derifrån importeras, Salt, Linfrö och någon gång Spannemål.

Till Staden har under hvarje af sistförflutne fem år, i medeltal räk-

nadt, sjöledes inkommit från Utrikes orter, 4,365 tunnor Salt och 607 tunnor Linfrö; och från Inrikes orter 5,962 tunnor Råg, 4,409 tunnor Korn, 818 tunnor Salt, 7,925 ℥ Caffé, 12,741 ℥ Socker, 2,353 L: ℥ Rull-tobak och 2,576 ℥ Cardus-tobak; hvaremot under samma tid, i medeltal räknadt, från Staden sjöledes afgått: till Utrikes orter 6,085 tolfter Bräder, 539 Bjelkar och 934 Spiror; och till Inrikes orter 1714 tolfter Bräder, 64,063 härfvor Blångarn, 265,816 alnar Väf, 943 L: ℥ Lin och 190 L: ℥ Smör.

Till Staden inkommer årligen från Kihlafors, Woxna, Swabens Verks, Furudahls och Dalfors Bruk emellan 11 och 12,000 Skeppund Jern, hvarmed Stadens handlande vanligen icke hafva annan befattning, än att, emot betingadt arfvode, det enottaga och till andra orter afsända. Inom Stadens område finnas tvänne Skeppsvarf, nemligen vid Stugusundet och Långör, hvarest fartyg nästan hvarje år byggas.

Sistlidne är anlades, efter behörigen erhållet tillstånd, $\frac{3}{4}$ mil från Staden men inom dess område, en fabrik för förfärdigande af Kakel och Kruk-kärl. I öfrigt äro i afseende å handtverkerierne förhållanderne nära nog enahanda, som då sista Berättelsen afgafs, hvadan nu endast återopas hvad densamma derom innehåller.

Strömmings-fisket, hvarmed 68 Burskapsägande Fiskare och 45 Tjenstehjon sysselsättas, har, såsom tillförene, blifvit iukadt uti de nära Staden belägne Hafsfordar, och dessutom vid åtskillige Fiskelägen i Skärgården längre från Staden. Strömmingsfångsten har under de sistförflutne fem åren, i medeltal räknadt, årligen utgjort 305 tunnor saltad Strömming. Under vintermånaderne äro Fiskarena vanligen sysselsatte med arbete vid de nära Staden belägne 2:ne Skeppshvarf.

Tillverkning af Väf fortfar att vara i denna Stad en ganska betydlig biförtjenst för den mindre bemedlade delen af befolkningen. Under hvarje af de nu förflutne fem år, har inom Staden tillverkats och till Stadens handlande, i medeltal räknadt, afyttrats 95,000 alnar väf. Stadscassans alla inkomster hafva under sistförflutne fem åren, i medeltal räknadt, årligen uppgått till 4,533 R:dr Banco.

Uti Staden finnes en Apologist-skola, der undervisning meddelas af Communiistern på stället, och en Lancaster-skola med särskild Lärare.

För Stadens och Södra Helsinglands innevänares behof finnes ett Lazarett med Kurhus, hvarest läkarevården bestrides af Stads-Läkaren, som för närvarande derjemte är Bataillons-Läkare vid Helsing Kongl. Rege-
mente.

Hudiksvall. I anseende till nödvändigheten af Stadens utvidgande för erhållande af nya tomtplatser och en mera regulier kvarterings-indelning, blef förslag till ny Plan-charta öfver Staden år 1824 af Herr Andre Landtmätaren *Stagnell* upprättadt; men hvilket då, af anledning, som 1828 års Berättelse upplyser, icke kunde till behörig fastställelse anmålas. Under sedermera förflutne tid hafva flera ändringar och rättelser i berörde förslag dels blifvit vidtagne, dels ansetts ytterligare vara af behofvet påkallade, så att en ny Plan-chartas upprättande nu mera är ovilkorligen nödvändig och hvarom Stadens innevänares äfven erna ofördröjligen gå i författning, för att sedermera söka derå erhålla Eders Kongl. Maj:ts Nådiga fastställelse. Emedlertid har, genom flera nya byggnaders uppförande och andra ändamålsenliga åtgärder, Staden till sitt yttre vunnit märkbar förkofran, äfvensom, relativt till Stadens tillgångar, betydliga kostnader blifvit använde för hamnens uppmuddring, planering af allmänna platser och en större reparation å Stadens kyrka. Värdet af brandförsäkrade hus uppgår till 235,500 Riksdaler Banco.

Stadens folkmängd har under sistförflutne fem åren genom inflytningar blifvit ökad från 1,800 till 1,876 personer, af hvilka äro:

Mantalskrifne	Mankön	568.
	Qvinkön	655.
		<u>1,223.</u>
Mantalsfrie	Mankön	322.
	Qvinkön	331.
		<u>653.</u>

I allmänhet utmärka sig Stadens innevänares för rättsinnighet, noggrannhet i medborgerliga pligters uppfyllande, drift i sina näringar och sparsamhet i hushållning; — naturligtvis kan detta icke tillämpas på hvarje individ, men undantagen äro få. Gröfre brott äro här sällsynte och de mindre, som understundom kunna begås, leda merändels sin upprinnelse från öfverflödigt bruk af starka drycker.

Hufvudnäringarne äro fortfarande desamma som förut och utgöras de Näringsidkande klasserna af 33 Handlande med 35 Handels-betjenter, 53 Handtverkare i särskildte yrken med 31 Gesäller och 44 Läringar samt 123 Burskapsägande Fiskare; hvarförutan i Staden finnes en Snus- och Tobaks-fabrik och 2:ne Garfverier för Läderberedning efter Engelska sättet. Vid den förre, som drifves med en Verkmästare och 5 Gossar, utgjorde tillverkningsvärdet nästlidet år 4,113 R:dr B:co och af de 2:ne sistnämnde, vid den ena, som drifves i förening med Karduanmakare-rörelse, 1,283 R:dr och vid den andra, som har 9 Arbetare i jemn verksamhet och är försedd med en för Barksågning uppfunnen Väderqvarns-inrättning, hvarå patent blifvit af Kongl. Commerce-Collegium ägaren meddeladt, 13,483 R:dr nämnde mynt.

Utrikeshandeln, då inga varor finnas att härifrån exportera, är inskränkt till införskrifning af Salt, Linfrö, Hampa, och sednare åren äfven af Spannemål. Handlandes egna fartyg, sex till antalet, om tillsammans 224 läster, begagnas således för det mesta till inrikes sjöfart för afsättning af ortens producter, och hemförskaffande i stället af dess förnödenheter.

De förre eller ortens producter bestå egentligen i Lin och gröfre Väfnader, Buldan och Foderväf. Att bestämdt uppgifva beloppet af det ena eller andra är icke möjligt, enär betydliga qvantiteter deraf dels af Handlande, dels af allmogen sjelf afsändas landvägen till södra orterna och derå ingen controll kan äga rum; men med visshet kan antagas, att närmare 2,000 L:℔ Lin och minst Två Millioner Femhundredetusen alnar Väf årligen blifvit härifrån afsände, utom Buldanssäckar, som, efter det Väfnaden sednare åren varit mindre afsättlig, Handlande härstädes nu mera låta årligen förfärdiga och hvilka nästlidet år utgjort omkring 16,000 stycken.

Af ankomna varor äro Bränvin och Spannemål det betydligaste. Blotta tillförseln af Bränvin, som under åren 1828 till och med 1832 utgjorde 187,861 kannor, har sednast förflutne fem åren uppgått till icke mindre än 302,297 kannor, oberäknadt den icke obetydliga tillverkning, som åstadkommits vid de 2:ne här i Staden sednare åren anlaggde Brännerier; och äfven om antagas skulle, att en del af detta quantum afgått till aflägsnare

Femårs-Berättelse för Gefleborgs Län.

orter och att Husbehofsbränningen varit mindre begagnad, står likväl, äfven med afräkning häraf, det betydligaste qvar för ortens innevänares räkning, och då, efter Handlandes egen utsago, Bränvin utgör snart sagdt den enda artikel, för hvilken vid försäljning contant betalning kan med viss-het påräknas, torde detta utgöra säkraste beviset, att böjelsen för njutning af starka drycker, i det hela betraktadt, är ganska stor.

Under åren 1828 till och 1832 inkommo till Staden 42,000 tunnor diverse Spannemål och 19,858 L:Z Råg- och Hvetemjöl, hvaremot Spannemåls-tillförseln sistförflutne fem åren uppgått till 60,398 tunnor och 25,100 L:Z Mjöl. Genom afsättningen häraf hafva onekligen åtskillige Handlande skördat betydlig vinst, åtminstone i fordringar, men såsom blott tillfälligt och föranledt af den under flera år inträffade missväxt i landet, kan deraf icke dragas någon slutsats till förkofran af handeln i allmänhet, hvilken tvertom sedan längre tid tillbaka tagit en rigtning, som, i händelse lyckligare conjuncturer icke inträffa, hotar att mer och mer undergräfvade dess bestånd.

I hela Norra Helsingland finnes ingen Bonde och kanhända knappast någon Torpare, som icke i Staden har sin vissa Handlande, hos hvilken han på credit får uttaga sina förnödenhets-artiklar och stundom jemväl förskott af penningar till utskylders och andra oundvikliga utgifters bestridande och till hvilken han i stället lemnar, såsom afbetalning, sin tillverkning af väfnader, men som dessa sällan motsvara det uttagnas värde, i synnerhet, då genom lättheten att utbekomma hvad som önskas, verkliga behovet icke alltid så noga rådfrågas, uppstår merändels vid årsräknningens uppgörande ett betydligt deficit, som då föres på nästa års conto och sålunda årligen ökar skuldbeloppet. Följderna af den menliga verkan ett sådant förhållande i tidens längd nödvändigt skulle medföra, hafva förut varit mindre märkbara, men så mycket känbarare låtit erfara sig under sistförflutne år, då Handlande, å ena sidan varit tvungne att på bestämda tider honorera betalningen för gjorde requisitioner, å den andra, långt ifrån att kunna realisera sina fordringar, tvertom varit tvungne, att genom nya utborgningar öka desamma, och ganska säkert är, att sammanräknade beloppet af Handlandes å landet utestående fordringar nu mera uppgår till närmare 333,333 R:dr 16 sk. Banco.

Omförmälde olägenheter, ehuru tryckande för äldre och mera för sig komne Handlande, äro det likväl i vida större mån för yngre och nybegynnare, hvilka, begagnande crediten för sitt etablissement, likaledes äro tvungne att antingen utborga sina varor, eller sälja dem till underpris; och i hvilketdera fallet som helst äga de föga hopp att kunna subsistera. Också hafva sednare fem åren flera cessioner bland Handlande inträffat, än tillföre under flera decennier.

I anseende till Handtverkerierna och Strömmingsfisket äro förhållanderna dermed enahanda, som då sista Berättelsen afgafs, och åberopas till alla delar hvad nämnde Berättelse derom innehåller. Detsamma inträffar jemväl hvad angår ej mindre Undervisningsverket, än Fattigförsörjningen och Sjukvården. Af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har fråga blifvit väckt om Kurhusets härstädes utvidgande till Lazarett, hvilken fråga för närvarande beror på Eders Kongl. Maj:ts Nådiga afgörande.

Ehuru Rotefrihets-afgiften för Extra-roteringen numera upphört, ansvarar likväl Staden fortfarande för Tio ordinarie Båtsmän, hvilket antal Staden dock äger grundadt hopp att få ytterligare nedsatt, så snart den af Eders Kongl. Maj:t och Rikets Ständer beslutade jemkning i Båtsmanshållet kommer att realiseras och hvilken af sådan anledning med längtan emotses.

Priserna å dagsverken äro oförändrade och beräknas sommartiden till 32 sk. B:co och vintertiden till 20 sk. Med undantag af säckars förfärdigande, hvarmed de fattigare sig sysselsätta, samt ett och annat fartygs byggnad, gifves icke egentligen något tillfälle till biförtjenster sistnämnde årstid.

Den obetydliga tillförseln af Victualievaror, som förut vid marknaderna i Januarii och Mars månader ägt rum, har sednare åren ännu mera aftagit och i hela Sveriges Rike torde knappast finnas någon Stad, der tillgång att få köpa lifsmedel är så ringa, som här.

I Staden finnes en Källarmästare samt fyra Vårdshus-idkare och Krögare.

Beloppet af alla Stadens inkomster uppgick nästlidet år till något öfver 4,000 R:dr Banco.

Den af Handlande år 1830 inrättade och i sista Berättelsen omförmälde Pensions-fond för behöfvande af dess medlemmar, utgör nu i capital nära 5,000 R:dr Banco. Af välgörande Stiftelser för öfrigt må nämnas, utom åtskillige smärre dispositioner, af Herr Krigs-Rådet *Strömbäck* done-rade 1,000 R:dr Banco under namn af Alftinska Enkefonden, deraf årliga räntan tillfaller en Ståndspersons och en Handlandes Enka, till hälften hvardera, samt en af härvarande Musikaliska Sällskap samlad fond, uppgående till 1,000 R:dr Riksgäldssedlar, deraf årliga räntan utdelas till pau-vres honteux.

De föreskrifne Tabellerne för Landet och Städerna varda härhos i underdånighet bifogade.

Gefle Slott å Lands-Cancelliet och Lands-Contoret den 5 Dec. 1838.

Med djupaste vördnad, trohet och nit framhårdar,
Stormächtigste Allernådigste Konung!

EDERS KONGL. MAJ:TS

Underdånigste Tropligtigste
Tjenare och Undersåte

ERIC SPARRE.

J. G. Strandberg. Olof af Geijerstam.